

DE OPVOLGINGSKWESTIE

Wagner in het geding.

Nike Wagner in gesprek met Gudrun de Geyter

Het hiernavolgende gesprek kwam tot stand in het kader van het Nexus-symposium "The Trial of Richard Wagner" en werd in november vorig jaar door de VRT uitgezonden in de programmareeks "Wagner in het geding".

Nike Wagner is de dochter van Wieland en Gertrud Wagner. Zij studeerde drama, literatuur en muziek in Berlijn, München en de Verenigde Staten en leeft in Wenen en Parijs waar zij ook publiceert, ondermeer over haar overgrootvader.

Bayreuth in het slop

Ik ben in Bayreuth opgegroeid, ik ken het theater van sinds mijn kinderjaren en ik ben er elk jaar bij op de Festspiele. Dat is een enigszins andere positie als die van de bezoeker die vertwijfeld op zoek gaat naar kaarten en om de 6 of 7 jaar eens lang komt. In die zin heb ik dus een thuisvoordeel en ik zie mij momenteel als een soort onruststoker, als je het negatief wil uitdrukken. Zelf zie ik het eerder positief in die zin dat ik beweging in de hoofden wil brengen om te tonen wat er in Bayreuth gebeurt. Bayreuth is geen familiebedrijf meer waarin wij onder mekaar allerhande zaakjes kunnen regelen. Bayreuth is verkocht aan de staat en getransformeerd in een Stichting. Vandaag is mijn oom Wolfgang, die onlangs 78 jaar is geworden, alleenheerser aan de top. Er heerst rust en orde, de tickets kunnen honderdvoudig worden verkocht, nergens lijkt een crisis in zicht en dan ben ik er nog, die wat beweging in de hoofden zou willen brengen omdat naar mijn mening deze staat van rust en orde de kunst van Wagner en de kunst in het algemeen beslist geen goed doet. Als lid van de familie Wagner hoor ik bij Bayreuth. Het doet mij verdriet te zien dat Bayreuth zich in een artistieke crisis bevindt, misschien ook in een ideologische crisis die ze niet onder ogen wil zien: Bayreuth zal nooit toegeven dat het zeer belangrijke regisseurs van onze tijd verwaarloosd heeft en dat Wagner elders aan andere operahuizen veel opwindender geënceneerd wordt. Het zangersprobleem wil ik hier nu niet ter sprake brengen want dat stelt zich natuurlijk overal. Maar volgens mij heeft Bayreuth zijn historische eersteplansrol inzake Wagnerinterpretatie verloren. Wat kunnen wij doen in deze toestand, dat is wat mij interesseert en ik voel het aan als een innerlijke plicht om Bayreuth in de 21e eeuw te loodsen in een vernieuwde vorm, zodat er tenminste over wordt nagedacht en dat we Wagner niet eenvoudig blijven herhalen volgens het repertoire destijds vastgelegd door de weduwe Cosima. Wij weten dat na de oorlog zeer veel scenische vernieuwingen hebben plaatsgevonden o.a. door mijn vader Wieland maar dat lijkt al zo lang geleden. Het probleem met Wagner is anders als met Verdi: scenisch en interpretatorisch bevinden wij ons een beetje in een doodlopend straatje; het regietheater was prachtig, heeft veel nieuwe aantrekkelijke zaken en begrip voor Wagner gebracht maar ook dat geraakt uitgeput als we niets anders doen dan steeds weer dezelfde stukken omdraaien, zoals je een stuk wasgoed uitwringt.

Werkstatt Bayreuth ?

Wat kunnen wij doen? Momenteel zit de situatie klemvast. Juridisch is er geen beweging in te krijgen. De huidige chef Wolfgang Wagner heeft een contract tot het einde van zijn leven. Geen enkele onderneming in de wereld geeft iemand een contract voor het leven en zeker geen artistiek contract. Hoe zou hij zich dan vernieuwen? Verder is er ook de organisch aftakeling, die zeer natuurlijk is maar dat is nu eenmaal de blokkade. En zoals wij dat ook bij Karajan in Salzburg hebben beleefd en overal waar oude mannen aan de macht zijn, zien wij dat zij niet vrijwillig aftreden en ook niet geneigd zijn om over de opvolging na te denken want zij wanen zich onsterfelijk.

Tweede punt is dat ik de opvolgingskwestie in het debat gooi via de media, we hebben immers geen ander middel. De vernieuwing van Bayreuth is immers verstrengd met de opvolgingskwestie aangezien onder het huidige regime het zich niet kan vernieuwen.

Wij zijn een monocultureel festival. Dat is iets heel anders als Salzburg na Karajan. Daar kan men vernieuwen als men voor nieuwe komponisten, nieuwe programma's, nieuwe dramaturgieën zorgt. In Bayreuth is dat moeilijk, ik hou van het huis, alle Wagnerverenigingen in de wereld houden ervan omdat er daar uitsluitend Wagner wordt gespeeld. Wie de onstaansgeschiedenis kent met al het bloed, zweet en tranen van Wagner, die aan dit gigantische projekt kleeft en dat uit de esthetische noodwendigheden van de Ring is ontstaan, dat alles is een gigantische zaak die men niet mag kapot maken. Daarop berust de mythe en de aura van het huis en dat blijft iets unieks.

Wat kunnen wij doen om Wagner weer terug fris te krijgen? Stel dat we bij Wagner blijven dan moeten wij misschien toch maar eens teruggaan naar de vroege werken als Rienzi, Die Feen, Das Liebesverbot, dat zijn geen eersterangsopera's maar zij tonen de evolutie van de komponist en dat is toch wel ongemeen interessant. Men zou ook anders met het repertoire kunnen omgaan, men kan verschillende interpretaties van hetzelfde werk aanbieden. Met Parsifal is in Bayreuth nog nooit iets uitgeprobeerd, die wordt altijd als iets doodvervelends gecelebreerd, men zou daar bijvoorbeeld

een conservatieve en een experimentele interpretatie naast mekaar kunnen aanbieden. Waarom niet ?

Binnen Wagner kan men een aantal zaken uitproberen. Vergeten we ook niet dat voor de romantische Wagner, die van de Holländer en van Tannhäuser, het overdekte orkest niet de juiste klank verwekt, ook Tristan en de Meistersinger klinken met open orkestbak veel mooier. De klankvoorstelling is bij Wagner tijdens de Ring ontstaan en eigenlijk maar pas bij Parsifal dat geworden wat hij beoogde voor Bayreuth.

Dus één mogelijkheid is Bayreuth alleen bij Wagner te laten en misschien gaat dat een hele tijd goed omdat men dan binnen Wagner tenminste eens nadenkt.

Een andere mogelijkheid zou die zijn waarbij men creatief verder denkt in de richting die Wagner heeft aangegeven. Van de late Wagner zelf bestaat er een brief waarin hij met de gedachte speelt die werken uit de Duitse muziektraditie waarmee hij zich verbonden voelt, in zijn theater toe te laten - vooral Die Freischütz, Fidelio en Zauberflöte. Als hij dat destijds reeds vond bij de oprichting, dan kan men zich voorstellen dat hij vandaag gek zou worden als hij de uitvoeringspraktijk van zijn werken zou meemaken. Hij zou zeker met een grotere openheid verder hebben gedacht. Er bestaat nu eenmaal ook een hedendaags muziektheater en er zijn ook werken die in de totaliteit van hun ambitie of in de klankexploratie met Wagner aanknopen. Deze wonderlijke onzichtbare ruimteklink die Wagner ontworpen heeft, is door andere componisten met elektronische middelen verder uitgewerkt en daar bestaan wonderlijk zaken van. Waarom het huis buiten het seizoen hiervoor niet openstellen en compositieopdrachten en creaties in wereldpremière brengen?

Over deze allerheiligste koe mag men niet te luid spreken. De opdracht die de Richard Wagner Stichting zich gegeven heeft en die op het testament van Siegfried Wagner uit 1929 is gebaseerd, bepaalt dat het huis uitsluitend voor de werken van Richard Wagner is bestemd. Men zou de Stichting moeten kunnen overtuigen om het huis open te stellen buiten het seizoen en zo het theater levendig te houden. Maar u weet hoe dat gaat met contracten: met de grote conservatieve meerderheid die daar achter staat, zal dat zeer moeilijk zijn.

© VRT - RADIO 3
Transcriptie & vertaling, Jos Hermans